

KERTÉSZ LÁSZLÓ

Mítosz, recepció, kisajátítás

A Petőfi-kultusz köztéri történetének rövid vázlata

Amennyiben nagyjaink köztéri megjelenítéseinek gyakoriságát vizsgáljuk akár Magyarország területén, akár az egész világon, a képzeletbeli „toplista” első helyezettje – behozhatatlan előnnyel – Petőfi Sándor. A 2012-ben megszűnt Képző- és Iparművészeti Lektorátus adatbázisa, ami csak az 1960-as évektől rögzítette az elhelyezett köztéri alkotásokat, közel 150 Petőfit megjelenítő magyarországi plasztikáról tud, a kozterkep.hu közösségi adatbázis honlapja pedig a költő nevére rákeresve a XIX. századi első emlékállításoktól a mai napig 288 találatot dob ki, de a jelentős számú országhatáron túli elhelyezést is ide számítva biztosan a 300-as szám felett járunk. Hiteles adatunk vagy teljes körű gyűjtés a témában sajnos nem létezik, 2014. március 15-én, az első horvátországi Petőfi-szobor avatása kapcsán Harasztiban az hangzott el, hogy ez a 385. Petőfi-szobor a világon, egy 2013-as MTI-hír szerint pedig a varsói Petőfi-szoborról szólva Lezsák Sándor 780 létező Petőfi-plasztikáról beszélt. Utóbbi nyilvánvalóan tévedés, vagy félrehallás, de a nagyságrendet jól jelzi. Képzeletbeli listánk többi helyezettje – egyes politikai korszakok intenzív kampányai ellenére – sem tudta megközelíteni ezeket a számokat, még a Magyarországon elhelyezett Leninek is csak a 130-at közelítették, és eddig Szent Istvánnak is csak közel 140 alkalommal állítottak plasztikát. Ha a legnépszerűbb költőinkkel vetjük össze: József Attila emlékéét 74, Arany Jánosét 53, Adyét 38, Radnótiét mindössze 30 alkotás őrzi.

Petőfi köztéri kultuszának kialakulására egyaránt hatással volt a költő még életében tapasztalható rendkívüli népszerűsége, a halálának körülményei kapcsán kialakuló legendárium, illetve az első emlékállításokat megelőző és folyamatosan változó irodalmi recepciója. Így az ezzel kapcsolatos alapfogalmak: a nemzet költője, a szabadsághős, illetve a költészet megtestesülése. Ezt színesíthetnék azok a szerepdilemmák, amelyek az élettörténetét jellemzik, illetve azok az általa tudatosan és magas fokon művelt irodalmi szerepjátékok, amelyek messze túllépnek az előbb sorolt ikonikus kategóriákon. Természetesen ezekkel a kultusz nem nagyon tud mit kezdeni,

a köztér korlátozottabb és kötelezően populárisabb vizuális nyelve pedig még annyira sem. A köztéri ikonográfia – a realitástól messze elszakadva, a márciusi ifjak vezéralakjaként – a forradalom és szabadságharc politikai centrumába emeli figuráját. A valóságban 1848 tavasza után jelentősen megváltozott a politikai környezet és a sajtó nyilvánossága, így a márciusi ifjak többet nem kaptak jelentős szerepet a közéletben.

A másik, ami miatt Petőfi 1849 után kiemelt helyhez jut a forradalom ikonográfiájában: halálának mitizálódása. Az ikon interpretációja eszerint: Petőfi a haza függetlenségéért, a nép szabadságáért vagy a társadalmi forradalomért áldozta életét. Mindez ugyan logikai ellentmondásban volt a túlélő Petőfiről szóló mítosszal, az utóbbi viszont tökéletesen megfelelt a megfogalmazást kívánó vágyaknak. A forradalom reménye él tovább ebben a legendában, aminek erejét mutatja, hogy azon kívül, hogy vásári ponyvák sorát ihlette, vidéken szélhámos ál-Petőfik is felbukkantak az ötvenes években; a karaktert Jókai is felhasználja *Az új földesúrban*, Krúdy pedig *Ál-Petőfi* című regényében ír az ezzel kapcsolatos hiedelmekről. Amikor végleg elfogyott a költő visszatérésébe vetett remény, a szabadságharc mártírjaként foglalta el helyét a kivégzett miniszterelnök és az aradi vértanúk társaságában.

A szabadságharc leverését a Haynau-rendszer rémuralma és a Bach-korszak nyílt abszolutista önkénye követi, ezekben az években fel sem merülhetett a Petőfivel kapcsolatos köztéri emlékállítás. A Bach-rendszer bukását követően az 1860-as év lett az önkényuralom elleni nemzeti ellenállás nyílt újraéledésének ideje, a szabadságharc leverése óta a legnagyobb Habsburg-ellenes tüntetéssel, ami minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy Ferenc József kiadja az októberi diplomát, és hogy március 15-e nemzeti emléknap jellege a későbbiekben végleg megszilárduljon.

Mindez utat nyitott végre az első köztéri Petőfi-emlék felállítása előtt, ha még csak lokális szinten is. 1861-ben Kiskörösön így emelhetek a költő szülőháza közelében egy 4 méter 80 cm-es oszlopon mellportrét Petőfi tiszteletére. A kiskörösi evangélikus lelkész kezdeményezésére, a helyi polgárság közadakozásából állított mellszobrot a pesti Gerenday Antal kőfaragó mesterrel készítették el. A portré jelentősége nem elsősorban esztétikai kvalitásában van, hanem elsőségében, bár szégyellnivalója megrendelői-

nek nem volt, a költőt zsinóros mentében, fedetlen fővel, lant, kard és babérkoszorú attribútumokkal megjelenítő alkotás korrekt plasztika.

A kialakuló ikonográfia eszmei alapjairól fentebb már írtam. A vizuális forrásokat a költő életében született képi ábrázolások jelentik, természetesen azok ismertségének függvényében, hiszen a Petőfi-dagerrotípia például csak 1868-ban bukkant fel, publikálva pedig először 1879-ben lett. Petőfinek életében plasztikai ábrázolása nem készült, így az úttörő szobrok, főleg Izsó Miklós munkái határozták meg majd a köztéri szobrászat ikonográfiáját is. Nem a kiskőrösi volt ugyanakkor az első Petőfi-plasztika: Alexy Károly 1850-ben már készített egy kisméretű, mindössze 34,5 centiméteres gipsz portrét, amelynek előképe a Barabás Miklós Petőfit ábrázoló tusrája alapján készült Tyroler-féle acélmetszet.

1860-ban indul az első országos jelentőségű, és egyben szerepében máig a legfontosabb Petőfi-szobor rendkívül hosszú és viszontagságos története is. Ekkor tért ugyanis haza – amnesztiával – a korszak Európában és Amerikában ünnevelt hegedűvirtuóza, Reményi Ede, aki – mivel Görgei Artúr segéd-tisztje volt – a szabadságharc leverése után emigrált. Reményiben hazatérte után nem sokkal felmerült a gondolat: Petőfinek emléket kell állítani. Országjáró koncertkörútra indult, és még 1860 őszen eljutott a költő szűkebb hazájába, a Kiskunságba is. A kiskunfélegyházi koncertjét követő fogadáson vetették fel a helyi polgárok, hogy Petőfi 8-10 hónaposan került Félegyházára, azaz ott kezdett el magyarul beszélni. Reményi ezen felbuzdulva indítványozta, hogy azon a házon, ahol ez történt, ennek emlékére tábla állíttassék, amely ötletet a közönség lelkesen elfogadta. Reményi rögtön 25 forintot felajánlva gyűjtést is indított e célból. Az emléktábla leleplezésére azonban a politikai helyzet miatt majd csak 1867-ben került sor; avatása egyben az első országos Petőfi-ünnepség lett.

Reményit ugyanakkor a Félegyházán tapasztalt lelkesedés arra az elhatározásra juttatta, hogy közadakozást indítson egy Petőfi-szobor felállítására is. A felhívást *Felszólítás a nemzethez* címmel fogalmazta meg 1860. november 20-án Kiskunhalason. Pestet jelölte meg mint leendő felállítási helyet, minthogy Petőfi itt működött a legtovább. Ezután mozgósította barátait, ismerőseit az ideiglenes Petőfi-szobor bizottságban való részvételle. 1860. december 26-án megalakult az ideiglenes bizottság. Reményi lett az ideig-

lenes elnök, vagyis ő gondoskodott a finanszírozás megteremtéséről, ami nem jelentett mást, mint hogy a saját koncertjeivel teremti elő a pénzt a szoborra. Reményi ezzel egyidejűleg beadvánnyal fordult a kormányzóhoz, Albrecht főherceghez, hogy a bizottságot legalizálja, azonban a kormány a bizottság működését nem engedélyezte. Reményi ettől függetlenül tovább gyűjtötte hangversenyeivel a pénzt.

A kiegyezés eredményeként megalakuló magyar kormány létrejöttét kellett kivárni, hogy jobbra fordulhasson a kezdeményezés sorsa. Ekkor már Pest Város Tanácsa is pártfogolta, és legalíssá vált a bizottság. Felmerült, hogy a szobor felállítását jó lenne Petőfi születésének 50. évfordulójára, azaz 1873-ra időzíteni. 1871 novemberében a bizottság egy albizottság felállításáról döntött, aminek dolga a szobrászokkal való kapcsolatfelvétel és ajánlatkérés, valamint a várossal való együttműködésben a lehetséges helyszínek keresése. A szobrász kiválasztása könnyen ment, Reményi ugyanis jóban volt Izsó Miklóssal, aki ekkor már nagy elismertségnek örvendett több köztéri szobra és *Búsuló juhásza* okán. Izsó nagyon komolyan vette a feladatot, 1871-ben európai útra indult köztéri szobrokat tanulmányozni – majd hazatérve több szoborvázlatot készített, köztük néhány remekül sikerült tervvel.

A szoborral kapcsolatos elvárások a közvéleményben annyira sokfélék és hatalmasok voltak, hogy szinte lehetetlen feladatnak tűnt ezeknek megfelelni. Izsó még kisdíákként látta Petőfit a sárospataki kollégiumban szavalni, így ez a személyes élmény nyilván meghatározta a költőről való gondolkodását is. Felhasználta a Petőfi életében készült képeket is. Petőfi Zoltánról is készített vázlatokat, mert arcvonásai erősen apjára emlékeztettek, majd amikor ifjan elhunyt, lenyomatot is vett az arcáról. Gondos tanulmányokat készített a figurához is, kilenc egészalakos vázlatáról tudunk. Kompozíció szempontjából ezek három csoportot alkotnak. Az első a közismert, Kr. e. 230-220-ban készült, márvány másolatban fennmaradt *Haldokló gallus* kompozíciójából indul ki: Petőfit egy földhányáson, jobb karjára és kenyérzsákjára dőlve ábrázolja, kettétört karddal. Feje lehanyatlik, arca eltorzul a fájdalomtól. A második csoport a márciusi ifjút, a szavaló költőt mutatja, dinamikus szónoki gesztusként felemelt jobb karral, baljában irattekercscsel. A harmadik csoport a bizottság kívánságára készült. Az egyik ülésen többséget kapott az a javaslat, hogy Izsó ne a forradalmár, hanem a „lírai versek és

a hazaszeretet” költőjét mintázza meg. Ehhez a „Tied vagyok, tied hazám – E szív, e lélek!” idézetet ajánlották a figyelmébe. A terveket a sajtóban is közzétették – a közvélemény a szavaló Petőfit megjelenítő terv mellé állt, azonban a bizottság kötötte az ebet a karóhoz, kifogásolva a figura mozgalmasságát is. Izsó így kénytelen volt a jobbját a szívére helyező, baljában irattekercset tartó változaton tovább dolgozni. El is készítette az 1:1 méretarányú gipszmodelljét, amit a bizottság egyhangúlag elfogadott.

A szobor nem készülhetett el az évfordulóra, mert helyének kiválasztása a nemrég egyesült város részéről rendkívül nehezen ment, de azért sem, mert Izsónak nem volt megfelelő műterme. 1874 tavaszán sikerült felállítási helyet találni számára a Duna-parti sétányon. A tér előnyeként fogalmazták meg, hogy a Petőfi-szobor az alföldi táj felé fordulva állítható fel, így azzal eszmei kapcsolatot teremt. Ugyanez évben Izsó is végre elkezdhetett építeni egy megfelelő méretű műtermet, azonban mire elkészült, az egészsége felmondta a szolgálatot, 1875 tavaszán elhunyt. A bizottság a lehetőségek gyors áttekintése után Huszár Adolfot javasolta a kivitelezésre, aki Izsó közvetlen munkatársa volt, és maga is már jeles szobrász hírében állt. Amikor megbízták, feltételül szabták, hogy Izsó modelljének pátozát mérsékelje. Később azonban a szoborbizottság összetételében változás történt, és a közvélemény által is preferált tervhez tértek vissza, amelyen Petőfi a legendás március 15-i szavaltat forradalmi pózában látható. Huszár azonban pontosan tudta, hogy a kisterven még nincsenek a nagy szobor plasztikai problémái kidolgozva, azok megoldása még az 1:1 léptékű modell készítőjére várt. Így csak hosszas rábeszélés után vállalta, hogy Izsó néhány centiméteres terve után készítse el a szobrot. Mindenképpen szakmaiatlan és igaztalan tehát az összes olyan későbbi bíráló, amely a Huszár-féle 1:1 modellt, illetve a kész művet Izsó kistervével vetette össze. Mindössze az mondható el biztosan, hogy bár az Izsó-terv kompozícióját hüen megtartotta, a kismodell lendületes kifejezését a felnagyításnál nem tudta maradéktalanul átmenteni. Nem tudhatjuk azonban, hogy Izsó mire jutott volna. A szobor Ybl Miklós tervezte posztamensre került, avatási ünnepségét 1882. október 15-én tartották, a kormány és a főváros képviselőinek jelenlétében.

Állt tehát a költő születési helyére emlékeztető szobor, állt az országos emlékmű, de nem volt még köztéri mementó halálának feltételezhető helyén. 15 év

múlva pótolták ezt a hiányt. Segesváron, utolsó csatájának helyszínén 1897. március 15-én szobrot avattak Petőfi Sándor tiszteletére, Köllő Miklós alkotását. Az egészalakos portré kompozíciója az Izsó–Huszár-féle szobor variációja, azzal a lényeges különbséggel, hogy baljában kardot, és nem irattekercset tart.

A századforduló időszaka ugyan jelentősebb Petőfi-szobrok állítása nélkül telt, viszont egy lassan tovább bontakozó kultusz minden jegyét mutatva. A kultusz kutatás egyik máig érvényes közhelye, hogy a művészeti kultuszok a vallási kultuszokkal analógnak mutatkoznak. Petőfi esetében is ezt láthatjuk: minden vele kapcsolatos jelenség, tárgy, esemény szinte ereklyeként működött. Így születtek meg majd az „itt járt Petőfi” típusú emléktáblák és Petőfi-szobrok is, amely jelenségnek igen jó táptalajul szolgált, hogy a költő édesapja munkája miatt (hentes és mészáros) a család, és így Petőfi is rendkívül sok helyen megfordult, a kultusznak helyeket és tárgyakat bőséggel szolgáltatva. Így avattak halálának 50. évfordulóján, 1899-ben portrédomborműves emléktáblát Mezőberényben, majd 1901-ben Szalkszentmártonban. 1902-ben Balatonalmádiban Izsó Petőfi mellportréjának bronzöntvényét állították fel, 1907-ben Sopronban pedig Lukácsy Lajos domborművét.

1911-ben Pozsonyban Radnai Béla készít nagyszabású Petőfi-emlékművet. Kompozíciója nem az Izsó-féle utakat követi, a ravatalszerű posztamentumon álló Petőfi baljában tartott kardját ajánlja a hazának, miközben jobbja a Múza tekint fel reá. Ugyancsak ebben az évben Nagyszebenben Istók János bronz Petőfi-domborművét helyezik el. 1912-ben Marosvásárhelyen állítottak Petőfi-emléket, egy magas obeliszket, amin Kallós Ede bronzplakettje volt látható, Petőfivel Bem tábornok és a Múza alakjai közt. Egy turult is terveztek a tetejére, azonban a háború annak elhelyezését már megghiúsította. 1913-ban Veszprémben avattak még fel egy portrédomborműves emléktáblát, Csikász Imre érzékenyen mintázott munkáját, hogy azután 1923-ig egyetlen Petőfivel kapcsolatos köztéri munka se készülhessen. Ennek okai részben a világháború, részben a trianoni döntés következményei. A köztér a szimbolikus nyilvánosság tere, kommunikációs felület, az emlékezetkonstrukciók helye. Ezért minden politikai/hatalmi szimbolikus térfoglalás elsődleges terepe is egyben. A trianoni döntést követően a Magyarországgal szemben álló utódállamokban legalább 120 köztéri művet romboltak le vagy alakítottak át, köztük természetesen Petőfi-

emlékeket is. A trianoni szerződés nem biztosított Magyarországnak jogot, hogy a kifogásolt vagy elbontásra ítélt műveket elszállítsa, így egyedül az 1916-os visszavonuláskor Budapestre menekített segesvári Köllő-féle szobrot sikerült megszerezni, amit 1922-ben Kiskunfélegyházán fel is állítottak. A pozsonyi Petőfi emlékműnek már 1919-ben letörték a fejét, bedeszktázták, csak a főhercegi istállóban elrejtve sikerült végül megóvni a további rongálástól. 1920-ban Nagyszébenben tönkretették a Petőfi-domborművet, Marosvásárhelyen pedig ledöntötték a Petőfi-emlékművet, a rajta lévő bronz domborműnek pedig nyoma veszett. 1923-ban a megrongált oszlopot az ismeretlen román katona emlékművévé alakították át, tetején az időközben elkészült turullal.

A két világháború közti időszak a kultusz szempontjából csendesebben telt. A költő születésének 100. évfordulóján, 1923-ban a hortobágyi Csárda homlokzatán helyezték el Füredi Richárd, Szabadszálláson pedig Gerenday Béla egy-egy portrédomborműves Petőfi-emléktábláját. 1924-ben Berán Lajos készített Budapesten a Kossuth Lajos utcába portrédomborművet, a Horvát-ház falára; ez sajnos a második világháború idején, Budapest ostroma alatt eltűnt.

Miután 1922-ben Kiskunfélegyházán felállították Köllő segesvári Petőfi szobrát, Kiskőrös polgárai úgy érezték, nem maradhatnak le a versengésben, ezért 1927-ben Szentgyörgyi István egészalakos Petőfijét állították fel a már a költőről elnevezett téren. A korábbi egészalakos Petőfiktől eltérően ez egy erősen statikus és zárt kompozíció, a költő a kezében tartott kardot és lantot szorosan teste mellett tartja. 1928-ban Kiskunfélegyháza gazdagodott egy újabb portrédomborművel, Siklódy Lőrinc munkájával. 1930-ban Szegeden ismét egy impozáns munka született, Horvay János a Dóm téren konzolon elhelyezett, másfél-szeres életnagyságú, haraszi mészko figurája a templomi oszlopszobrok hagyományát egyesíti Horvay jellegzetes hangvételével. 1931-ben Kisfaludi Strobl Zsigmond készített Pápára Petőfiről egy rendkívül karakteres mellszobrot.

Amint eddig láthattuk: Petőfi köztéri ikonográfiája nem hemzseg az újításoktól. Ez alól némileg kivétel a 48. gyalogezred 1934-ben Nagykanizsán felállított emlékműve. Ne tévesszen meg minket: a 48-as számnak ez esetben nincs köze a '48–49-es eseményekhez, arról van szó csupán, hogy az 1798-ban Veronában alakult 48. számú gyalogezredben szolgált Petőfi is 1839 és 1841 között, és az ezred első

világháborús halottainak szerettek volna emléket állítani. A kompozíció – meglehetősen szokatlan módon – Petőfit egy első világháborús, kézigránátos magyar katonával ábrázolja. A költő előre mutató baljával jelöli ki a harcra vezető irányt. Az interpretációt segíti, ha tudjuk, hogy a szobor előterében virágokból kirakva a koronás kiscímer és Nagymagyarország térképe volt látható, benne kiemelve a Trianon után megmaradt területtel. A Petőfi-portré előképe Kisfaludi 1925-ös mellszobra, ami 1967 óta Alsórajkon áll.

A kultusz erősebben szakrális analógiákat mutató népi vonalára példa Dömsödön az úgynevezett Petőfi-fa emlékoszlopa. A Duna-parton áll az a nagy mozsári tölgy, amelyet Petőfi fájaként tart számon az emlékezet – alatta faragott kövekből emeltek 1936-ban emlékoszlopot, amelyre Lux Ede portrédomborművét erősítették. Az emlékfá körül több, a fa letört ágrönkjeiből Polyák Ferenc népi fafaragó által alkotott, a Petrovics család tagjait ábrázoló faragás van.

A világháború alatt az egyetlen Petőfihez kapcsolódó köztéri munkát Morzsa-Morhardt Gyula készítette, Aszódon. Az 1939-ben felállított egészalakos szobor nem fordul szembe a nézővel, tette készen oldalra tekint, kis terpesze és felső testének félig zárt tartása minden furcsasága mellett dinamikus feszültséget mutat.

A Petőfi-kultusz egyik fő tartalmi eleme kezdettől a nemzeti függetlenség, így érthető módon az országos Petőfi-emlékhely, az Izsó–Huszár-szobor ennek egyik fő szimbóluma. Megmutatkozott ez 1942-ben is, amikor március 15-én a pesti Petőfi-szobornál németellenes, függetlenségi tüntetéssé változott a békepárti ellenzék koszorúzása. A szervező Magyar Történelmi Emlékbizottság szinte minden demokratikus politikai oldal képviselőjét a sorai között tudta: Bajcsy-Zsilinszky Endre mellett tagja volt Szakasits Árpád, Tildy Zoltán, Barankovics István, de Illyés Gyula és Veres Péter is.

A háború után a szovjet okkupáció a köztereken sokkal előbb érezte közvetlen hatását, mint a politikában. Így csak két kis, lokális emléket sikerült találnom a háborút követő két évből a kultusz továbbélésének. 1946-ban egy helybéli libatenyésztő, dilettáns kőfaragó készítette el Kiskunmajsán Petőfi Sándor meglehetősen gyenge minőségű egészalakos kőszobrát, a rákövetkező évben pedig Budapesten, a VIII. kerületi MÁVAG kolónián, a háztömb belső udvarán állította fel a MÁVAG '48-as ifjúsági bizottsága Loósz József Petőfi-mellportréját.

1948 nemcsak a politikában, de a köztéri kultuszban is nyíltta tette a diktatúrát. A költő halálának 100. évfordulóján tartotta meg Horváth Márton, a párt kultúrpolitikai vezetésének második embere előadását *Lobogónk Petőfi* címmel, a költőt az osztályharcos kommunista ideológia hőségé avatva, az életművet és a kultuszt egyaránt kisajátítva. A „Lobogónk Petőfi” jelszó kormányprogram lett, a konstruált bolsevik eredettörténetbe be nem illeszthető hagyománnyal szemben, a korlátoltan értelmezett közérthetőség nevében. A közteret ennek megfelelően elárasztották a Petőfi-szobrok: csak 1948-ban 16 Petőfi-portré vagy -emlékmű került a közttereinkre, de 1948-tól 1956-ig 33 elhelyezett munkát sikerült összegyűjtenem. A plasztikák igyekeztek kiszolgálni a propagandát, a „bolsevik” Petőfit megkonstruálva, többnyire a szocreál esztétikának is megfelelően. Két tipikus példát említenék csak: Medgyessy Ferenc debreceni Petőfijét, amely kompozíciójában ugyan Izsót követi, de egy duzzadó izmú ifjúmunkást ábrázol, vagy Mikus Sándor merev szocreál hangvételű ózdi figuráját.

Aki nem próbált megfelelni a kánonnak, annak esélye sem volt, hogy munkáját felállítsák. Ez lett a sorsa Ferenczy Béni 1948-ban elkészült tervének is, ami nemcsak a korszak Petőfi-ábrázolásai közül emelkedik ki, hanem egyben a Petőfi-szobrok egyik legkvalitásosabbja is. Eredetileg még a Művészeti Tanács kérte fel a szobrászt, hogy a milánói Ambrosiana udvarára tervezzen egészalakos Petőfi-portrét. A szikár, érzékenységtől vibráló figura pátoszmentes realizmusa a hivatalos ítések részéről teljes értetlenséggel találkozott. Hiába, hogy 1955-ben a VI. Magyar Képzőművészeti Kiállításon közönség elé került a modell, hiába írt róla lelkesülten Fülep Lajos, majd Hubay Miklós, hiába reprodukáltatta könyvborítóján Hatvany Lajos, csak 1960-ban önthették bronzba, hogy az akkori gyulai tanácselnök kezdeményezésére a város főterén elhelyezzék. Az Ambrosianában pedig csak 1970-ben állíthatták fel a másodpéldányát. Pedig Kontha Sándor joggal nevezte a szobrot a magyarországi deheroizáló portré-emlékművek előzményének.

1956 véget vetett a kisajátítási kísérletnek, a nemzet visszavette költőjét. Maga a forradalom is a buda-

pesti Petőfi-szobor előtti tüntetéssel indult, de eszméisége, szimbolikája is visszanyúlt a '48-as eszméhez. Az '56-os szabadságharc leverése után a függetlenségi eszme, a 1848-as hagyaték és az ellenzékiesség szorosan összeforrt, a hatalom nem tudta többé kisajátítani Petőfit. Ennek ellenére a rendszerváltásig is sok Petőfire emlékező köztéri munka készült, azonban már többnyire a neutralitás és a nemzeti ellenállás eszméinek lokális ápolása között egyensúlyozva. Nagyjából 100, a Petőfi-kultuszt szolgáló mű születik még ebben a harminchárom évben, köztük – a nagypolitika érdeklődését elvesztve – mindössze 13 egészalakos szoborral; ha Ferenczy korábbi tervének megvalósulását nem számítjuk. Sok korrekt alkotás van ezek között, de rendkívüli kvalitásút nem nagyon találunk.

A rendszerváltozás és a szocialista világrend összeomlása új szituációt teremtett: itthon elsősorban a kisközösségek identitásának erősítését szolgálják a szép számban készülő, lokális jelentőségű szobrok, domborművek, a határainkon túli Petőfi-kultusz pedig a kisebbségi nemzeti identitás megőrzésének szolgálatába állhatott. A rendszerváltás óta eltelt évtizedek a korábbiaknál jóval gazdagabbak ikonográfiai újításokban, ezek sikeressége azonban erősen vitatható. Körösi Tamás beregszászi munkája (*Petőfi Sándor*, 1991), vagy a Koltón felállított Pogány Gábor Ernő tervezte kompozíció (*Szeptember végén*, 1998) lényegében Petőfi-szövegek vizualizálásai, annak minden csapdájával, Székely János Jenő székesfehérvári víziója (*Petőfi Sándor*, 2004) pedig komoly tévedésnek tűnik. Pauer Gyula XVIII. kerületi emlékműve ugyan az életmű koherens és nivós darabja, ám köztéri munkaként – véleményem szerint – nem tölti be funkcióját.

A köztéren tisztán nemzeti identitás-szimbólum má transzponálódott Petőfi a kultusz egy viszonylag új funkciója, így ma már olyan területeken jelennek meg Petőfi-szobrok, ahol eddig – a történeti érintettség hiányában – még soha. Így avatták például 2014-ben, Horvátországban Petőfi első szobrát, Harsztiban. Némileg jelképes módon Hunyadi László erdélyi művész mellportróját, amelynek egy másik példányát egy héttel korábban éppen Kolozsvárott állították fel.